

Др Ејуп Мушовић

ПОРЕЗИ И БУНЕ У РОЖАЈАМА И БИХОРУ 1765 — 1768.
ГОДИНЕ

Нахије Трговиште, у ствари Рожаје, и Бихор, биле су граничне између два пашалука — босанског и скадарског, па се у документима из XVIII века јављају час у једном час у другом пашалуку, односно час припадају Новопазарском а час Призренском санџаку. Тако у једном документу од јануара 1767. године пише да су казе (срезови): Сјеница, Трговиште (Рожаје), Нови Пазар и Копаоник у ејалету Босна,¹ а у другом документу од јуна 1767. године да су Корита и још нека села у Бихору припадала нахији Трговиште у санџаку Призрен.²

Из турских докумената XVI века може се стећи утисак да се Трговиштем означавао прадић Рожаје, а да се под Рожајем подразумевала територија казе (среза). Из докумената Новопазарског сицила из XVIII века проистиче да се Рожајем означава само насеље Рожаје, док је Трговиште каза, односно нахија. Сам термин Трговиште, који се током XIX века изгубио, а означавао је данашње Рожаје, говори да је Рожаје играло значајну улогу у трговини на овом делу Балкана. Ту трговачку улогу Рожаје је изгубило када и Нови Пазар, изградњом моравско-вардарских комуникација, осамдесетих година прошлог века. Тада је Рожаје изгубило и политичку улогу коју је раније имало.

Територије Бихора (сада ту територију деле општине Иванград и Бијело Поље) и Трговишта (Рожаја), које су за вре-

¹ Новопазарски сицил (судски протокол), свеска I и II. Превод мр Аехмед Аличић из Сарајева. Оригинал и преводи на стотинак странаца чувају се у Завичајном музеју у Новом Пазару. Новопазарски сицил, св. I, док. 4. стр. 2.

² Новопазарски сицил, св. I, док 29, с. 32 (Препис берата о килавизлуку у Трговишту).

ме турске владавине биле посебне административно-територијалне јединице (нахије или казе), у средњем веку су улазиле у састав средњовековне српске државе, у западним изворима познате под именом Рашка, и чиниле су управо њен централни део. Има наговештаја, на основу најновијих археолошких истраживања и архаичне топонимије карактеристичне за ово подручје, да је бихорско-пештерски крај био врло рано насељен Словенима и да се ту приметно клица српског племенског савеза из кога је у XII веку конституисана независна Србија.

Према најновијим подацима, Турци су крајеве Бихора и Рожаја запосели 1455. године. Тада је извршен и први попис тих крајева из кога се види да су припадали Области Бранковића, односно Крајишту Иса бега Исхаковића.³

Из турских пописа XV, XVI па и XVII века, којима располажемо, види се да је становништво у Рожајима и Бихору било хришћанско и да су ретки помени муслиманског становништва. Турски путописац и географ Хаџи Калфа (XVII век) пише да у Бихору живе Срби и Арбанаси (арбанашки католици), а у Рожајама само Срби.⁴

Крај XVII и почетак XVIII века представљају изузетно велику прекретницу у историји наведених крајева. Аустро-турски рат (1683 — 1699), или велики рат, био је, по својим разарањима и последицама, те броју материјалних и људских жртава, катастрофалнији него било који ранији и каснији рат. После тога рата остала је овде, као и у целом средишњем делу Балкана, пустош каква се речима не да дочарати. Сигурно је да је тада у многоме измењена и етничко конфесионална структура становништва у бихорско-пештерско-рожајском крају и шире од тога. У току наведеног рата практично је нестало становништва са подручја које проучавамо: иселило се, помрло од глади и болести, изгинуло у рату. По једном документу Новопазарско поље било је прекривено лешевима 1689. године, па није имао ко да их покопа. Чињеница је да у садашњој структури становништва Рожаја и Бихора нема потомака старог становништва, старијег од почетка XVIII века, или да се они могу на прсте набројати.

Других помена да је било Албанаца у Рожајама и Бихору пре краја XVII века, осим оног Хаџи Калфе који помиње албанске католике у Бихору, за сада немамо, као што не знамо ни ко су били ти албански католици у Бихору које Хаџи Калфа помиње. Међутим, веома је позната сеоба Климената из Албаније према Пештери, преко плаво-гусињског и рожајског краја.

³ Хазим Шабановић, *Крајишта Иса бега Исхаковића*, збирни катастарски попис из 1455. године, Сарајево 1964.

Област Бранковића, опширни катастарски попис из 1455. Сарајево 1972.

⁴ Хаџи Калфа, *О Балканском полуострву*, Споменик XVIII, СКА, Београд 1892. с. 57.

1700. године, и то пре свега из докумената ватиканске архиве. Заједно са Климентима досељени су још и Хоти, Шкријељи, Шаље и Геге. У изворима стоји да су ова немирна и непослушна албанска племена Турци присилно протерали, како би их, удаљене од постојбине, држали у покорности. Истовремено, а и касније, особито у XIX веку, рожајско-бихорску и пештерску територију насељавају: Кучи, Дробњаџи, Васојевићи, Пипери, Бјелопавлићи, Морачани и други са територије данашње Црне Горе. Сви досељеници из Албаније били су католици, али су током времена исламизирани. Такође је велики број досељеника из Црне Горе у Рожаје и Бихор исламизиран.⁵

Интересантно је навести да су градић Рожаје населили Клименте и Кучи, могуће истовремено. Сви су дошли као хришћани, али су постепено исламизирани. Све до скоро живели су одвојено једни од других, без обзира што су и једни и други исламизирани. Кучи, по предању потомци Илије Куча, који је пошто је примио ислам добио име Алија, имали су своју махалу (градску четврт), цамију и гробље, а то су посебно имали и Клименте. Међу њима је била изражена нетрпељивост и горштачка суревњивост. И једни и други су са поносом истицали своје порекло, а међусобно су се потцењивали. Чак се међусобно нису женили, нити успостављали било какав облик пријатељства. Данас је, разуме се, све то само прошлост.⁶

Сви становници Рожаја и Бихора, био одакле досељени, исламизирани или не, непрестано су, током XVIII века, били на опрези према турским властима. Одбијали су да им се покоравају, да плаћају порезе, да се одазивају војним позивима; једноставно, врло тешко су се мирили са влашћу која им се наметала. Због тога су интервенције турских власти на овом подручју, особито од почетка XVIII века, биле врло честа појава. Разлози за немире и непослушност понављало леже у врло великим пореским оптерећењима. Од почетка XVIII века били су све бројнији ванредни порези, што је погађало овај ионако сиромашан крај. Из једног документа који се налази у Новопазарском сидулу од 11. јуна 1766. године, набројане су неке, али врло бројне обавезе које су имали да дају становници Корита, Бихора и Рожаја новом субаши, кога је раја, и то се апострифира у документу, била дужна добро да упозна како би се редовно и на време обавезе испуњавале. Према цитираном документу, те обавезе су: шеријатска десетина (законска обавеза), порез за нестале — одбегле и робове који су побегли, порез за свадбарину, порез на бенак и ресијет, и испенџу (?), порез на

⁵ О наведеним сеобама: Јован Радонић, *Римска курија и јужнословенске земље XVI—XIX века*, САН, Бгд. 1950; Богољуб Петковић, *Један документ о броју католика на Пештеру...*, Историјски часопис VII, Бгд. 1957; Јован Цвијић, *Балканско полуострво...*, Бгд. 1966. и други.

⁶ М. Лутовац, *Варош Рожаје*, Рожајски зборник бр. 3.

млинове и друга права као што су порез за кривична дела и кривичне деликте, порез на тапију за земљу, глобе (казне) за ситне преступе и друге казне за све ситне и крупне преступе.⁷

Становништво обеју конфесија, које су теретиле те бројне пореске обавезе, те бројне редовне и ванредне порезе, тешко је то могло и избегавало је да их испуни када је год то било могуће. То потврђује један документ који се односи на нешто ширу територију од ове наше, на територију која захвата део Албаније и Црне Горе, у коме пише да становници Авалоније и Деливане у Албанији неколико година не дају порез турским властима „који служи за ред у земљи и благостање божјих робова“. Да би се тај порез могао прикупљати одређен је нови паша 1766. године и наређена је ванредна мобилизација у санџацима: Призрен, Дукађин, Вучитрн и Охрид. Поред тих мобилисаних паши су били дужни да укажу пуну помоћ „капетани и диздари Гусиња и Плава, тобџије и други војници као и народ вилајета“. Сви се они стављају под контролу новоименованог Кахриман паше, и „нека се на лицу места уберу приходи џизије, авариза (ванредних пореза), накнада за тимаре и остали државни приходи који су остали неубрани и на дуговању код тамошњег становништва. Нека ни једна акча не остане неубрана“.⁸

У неколико наредних докумената истиче се и понавља заповест о убирању пореза и о обавези послушности војске и народа према Кахриман-паши. „Ако се приликом убирања (пореза) неко супротстави, нека се затвори и осуди, с тим да се њихова имена попишу заједно с порезима и доставе“.⁹

Но, и поред свих тих мера и њиховог ригорозног примењивања, порези се нису могли редовно прикупљати. У појединим нахијама, као што су нахија Трговиште и Бихор, становништво се одметало од власти, склањало по шумама и одрицало сваку послушност. То је довело до анархичног стања, па је уследила војна интервенција, судећи по документу из 1765. године врло ригорозна. У вези са тим у документу пише:

„До сада је више пута издавана узвишена царска наредба са строгим наређењем да се очува ред и мир у градовима заштићених царских покрајина... као и да се униште све врсте одметника... Има извесно време како становници самог Рожаја и становници Трговишта у санџаку Призрен, који нису дали јемство једни за друге, и једна група одметника Климената у самој кази Рожаје изашли су из покорности, па пљачкају и чине штету муслиманима, убијају људе и настоје да пустоше свет, чине насиља раји и бераји и сиротињи и путницима који су цару од бога поверени, чиме су проузроковали да су угро-

⁷ Новопазарски сицил, св. I, док. 4, стр. 2—3 (1766.).

⁸ Новопазарски сицил, св. I, док. 5, стр. 3—4.

⁹ Новопазарски сицил, св. I, док. 9, стр. 6—7 (1766. г.).

жене важне ствари. Осим тога очито је да ће и убудуће стално сејати мржњу и правити неред“.¹⁰

Наведени подаци говоре о врло озбиљним немирима у нахији Трговиште, а њихови главни носиоци су били Клименте, за које рекосмо да су ту од 1796, односно 1700. године. Они су, као што се наводи, плачкали, малтретирали и убијали муслиманско и хришћанско становништво (могуће православно, јер су Клименте у већини тада били католици). То значи да су своју бунтовну природу, због које су и протерани из Елаје у Рожаје, наставили и у новој средини.

Турске власти су биле забринуте тиме што се збивало (истина, не само у Рожајама и Бихиру. Бринуло их то због несигурности живљења, због ограничености кретања трговачким друмовима, посебно због немогућности прикупљања пореза, а царска благајна је бивала све празнија па су јој средства била све нужнија. Све је то попримало обележје анархије и непослушности, па је уследила наредба:

„Зато од сада треба сложено поступати и проводити важне државне послове, стварати ред међу божјим робовима, осигуровати мир у градовима (у земљи и божјим робовима и улагати сав труд и напор да се проводе одлуке закона (шеријата), па наведене довести у ред и везати их јемством.“¹¹

Још пре тога уследило је царско наређење о организовању скупа — конференције у Рожајама, коме би присуствовали угледнији људи из Рожаја и околине. Организација скупа је поверена Исмаил-паши, мутесарифу (обласни начелник — валија) санцака Призрен, и скуп је одржан септембра 1765. године, а присуствовали су му: испред становника Ктимената села Јабланице Мустафа, Курт и његов брат Јусуф, Камбер син Хасе бега; испред становника села Пал (? — могуће Пач — Баћ), Бекир (Бећир) син Смаке; испред села Драге Ахмет син Курта, Адем син Мехмеда и Јуко Хусеин; испред становника села СЕНИК (ЊИ) (?) Хајдар коцабаша (првак — старешина) и угледни људи и становништво редом: испред становника самог Рожаја: дисдар (командант тврђаве) Мустафа ага, његов брат Хасан ага и Махмут ага и његов брат Хамза ага и Хусеин ага као и мула Мустафа, мула Фејзулах, Сејди, Абдул, Фетах.¹²

¹⁰ Новопазарски сицил (Такрир хуџет Трговишта) св. I док. 12, стр. 9.

¹¹ Исто што и под бр. 10.

¹² Данас у Рожајама, Тутину и Годову живе, поред осталих: Адемагићи, Куртагићи, Бећирагићи, Фетаховићи (Рожаје), Хамзагићи (Тутин), Даздаревићи (извитоперено од Диздаревићи). Сви су они из Рожаја. Хамзагићи су крајем XVIII века досељени на своје агалуге у Тутин, а Даздаревиће су из Рожаја протерали Нокићи. Пошто се међу учесницима рожајске конференције помињу, поред осталих: Адем, Бећир, Курто, Фетах, Хамза ага и диздари, сасвим је вероватно да су они родоначелници наведених породица. Неки од њих су Клименте: Куртагићи, а неки Кучи: Хамзагићи, Фетаховићи.

Интересантно је да међу присутнима рожајске конференције нема хришћана (ни католика ни православних). Из документа се да видети да су то Клименте и Кучи. Поуздано се зна да су Клименте населили рожајски крај као католици и да нису могли бити исламизирани за тако кратак период од седамдесетак година, колико износи време од њиховог досељавања до рожајске конференције. Очигледно је да су исламизирани они најутицајнији и да су, после исламизације, били још утицајнији код турских власти. Они носе феудалне титуле: аге или верско свештеничке: муле. Слична је ситуација и са Кучима који су населили рожајско-бихорски крај када и Клименте, али вероватно као православци. Процес исламизације међу њима текао је до друге половине XIX века.¹³

Рожајска конференција 1765. године завршила је рад закључцима које су, очигледно, диктирале турске власти:

„Свима нам је познато оно што је наређено у царској наредби и бујурулдији валије. Сада ћемо се придржавати сваке наредбе султана и валије и кад будемо позвани од стране суда поковаћемо се; нећемо примити никога међу нас који се одметне, као и ако дође неко са стране; где год се појаве одметници и разбојници сложено и заједнички ћемо их ухватити и довести и свезане предати забиту (официру) или кадији (судији); ако се деси убиство унутар граница села даћемо крварину, или ако се негде даље деси убиство и за њега ћемо дати крварину; ако се деси паљевина мензила (кућа), испаше или изван граница села сена на ливади или на њиви ухватићемо онога који је то учинио и довести и вредност штете надокнадити; ако се појаве спорови доћи ћемо на суд; нећемо ускраћивати права оних који дођу из другог места; порезе који на нас отпадају испуњаваћемо и предавати тамо где треба; нећемо се мешати ни у какве послове изван села; све наше ствари решаваћемо на суду и примати онако каква је пресуда; нећемо се мешати у случајеве који се нас не тичу; нећемо поступати супротно одлукама шеријата нити се мешати у послове валије; рају коју је Алах поверио као еманет (препорука — завет), њима ни њиховим породицама нећемо чинити штету нити ћемо тражити јело и пиће од немоћне раје; у свему ћемо поступати по шеријату и кану. Нека се за све то узме наше јемство и изјава: 'Од сада докле год буде хтео придржаваћемо се закона. Боже сачувај ако то и неко прекрши од Климената, ће се узети 4 500 гроша, ако је из племена . . . узеће се 1 500, ако је из племена Куча узеће се 1 500 гроша, ако је од раје узеће се 1 000 гроша, ако је од становника самог Рожаја узеће се 750 гроша, укупно 9250 гроша крварине ће се убрати. На све то ми се обавезујемо.' Тако су сви сложено дали изјаву.

¹³ Е. Мушовић, *Пештер и његово становништво*, Гласник Етнограф. института XXIX, Београд 1980.

Изјаву је потписало 18 људи.¹⁴

Из казни које су предвиђене за учиниоце прекршаја, на шта су се, цитираном изјавом, обавезали потписници, види се да главни носиоци немира и непослушности били Клименте, јер су за њих предвиђене највеће казне. Они се у то време нису сматрали рајом, јер су за рају, за њене прекршаје, предвиђене посебне казне, и то најмање. Да ли то значи да су ти сви побуњеници Клименте били исламизирани, што је мало вероватно, или као католици нису сматрали рајом, тешко је закључити. Међутим, лако је закључити да су то биле, заједничке побуне, немири, одрицање послушности и сл. становништва Трговишта, особито села, али и градића Рожаја, без обзира на конфесионално опредељење и етничку припадност. Има у Новопазарском сицилу још докумената, који говоре о тим заједничким акцијама становника Трговишта и Бихора против турских власти. Тако у једном од њих пише да се оптужују Зејнеловић Сулејман, затим Маријан, Тодор и Хусеин, у кази Трговиште, „који су се удружили па узели бегу Фејзулаху четвртину, двогодишњи приход од млина, четвртину од пашњака и то заједнички поделити.“¹⁵

Ма колико закључци рожајског скупа из 1765. године били чврсти, ма колико природа њиховог садржаја гарантовала трајност послушности, они се никада нису у потпуности испуњавали. Напротив, одрицање послушности и не испуњавање (особито пореских) обавеза, хајдучије, буне, немири — били су скоро редовна појава. Отоме говоре бројни прилози из Новопазарског сицила. Тако је, јуна 1766. године, упућено царско писмо Исмаил-паши мутеселиму Новог Пазара, чија се надлежност протирала и над Рожајама и Бихором, у коме се, поред осталог, каже:

„Ти наведени пашо, стално штити и чувај становнике подручја и муслимане и рају. Хватај и кажњавај одметнике и разбојнике и проводи часни шерифат и исправне законе“.¹⁶

Дакле, против немирног и непослушног становништва Рожаја и Бихора врло су честе наредбе у другој половини XVIII века. Те наредбе, којима се наређују ригорозне акције против непослушних, по правилу су кратке, јасне и недвосмислене. Тако, када су оптужени, јануара 1767. године, за отимачину

¹⁴ Новопазарски сицил (Такрир — хуџет Трговишта) док. 12, стр. 9, св. I, септембра 1765.

Потписници изјаве су: Х. Ахмед син Хусеина, Мухарем ага син Мехмеда, Али бег син Синана, Јусуф-ага син Ахмед аге, Бихорац Х. Осман син Хусеина, Х. Осман син Абдулаха, Касимагић Сулејман бег, Ибрахим ага син Мустафе, мула Сулејман син Хасан ефендије, Ахмед еф. син Салих еф., Халил еф. син Мухамед еф., Али еф. син Салиха, Хусеин-мухзур (судски чиновник), Сулејман ага Карабеговић, Хасан ага Карабеговић, Ахмед ага син Мехмеда.

¹⁵ Новопазарски сицил, св. I, док 50, стр. 47.

¹⁶ Новопазарски сицил, св. I, док, 21, стр. 17.

неки људи из племена Селце — Клименте¹⁷ „... који станују у тврђави Рожаје у кази Трговиште, следећи своју жељу за похлепом...“, уследила је хитна истрага. Истражитељима је наређено: „Чувајте се да их не штитите“.¹⁸

Постојали су и други видови неодговорности према турским властима, што је било карактеристично за другу половину XVIII века, али за цео Балкан па и Анатолију.. То је избегавање службе војног рока. Из кокумената Новопазарског сицила за годину 1767. види се да су били дужни војној обавези они који су имали тимаре и зијамете (феудални поседи) који су доносили приход већи од 1.200 или 3.000 акчи. Да би се избегла војна обавеза, настало је парчање тимара и зијамета како би приходи са њих били мањи тако да не обавезују на војну обавезу, па се издаје царско наређење да се тимари и зијамети не смеју парчати и тиме „узроковати неред у војсци“. „Забрањено је да се зијамети и тимари парчају и да онда они који имају по 1.000, 2.000 или 3.000 акчи не могу ићи у рат. То није у складу са мојим царским задовољством“.¹⁹

Ово је време када се, свакако ради веће безбедности, народ приморава на обезбеђење средстава за одржавање градских утврђења и издржавање посада у њима:

„Према раније утврђеном дефтеру и предрачуњу путем суда и на основу издате царске наредбе о оправци тврђаве Новог Пазара... народ треба да да помоћ: 30 коња коморе и 30 радника...“²⁰

„Као што је наведено и објашњено за оправку тврђаве (Нови Пазар), за оправку шарампова и за чишћење хендека (канала), становништво треба да учествује у новцу и физички што треба да се обезбеди путем суда“.²¹

„Нужно је како треба оправити шарампове, карауле и насипе у тврђави Нови Пазар...“²²

Или, наређено је капетанима (диздарима) осамнаест тврђава у ејалету Босна: Бихаћ, Острожац, Невин, Цетин, Нови, Каменград, Бања Лука, Зворник, Тузла, Тешањ, Жепче, Дервента, Ливно, Сански Мост, Петровац, Оногшт, Нови Пазар, преко валије Ахмед паше Ђуприлића, да се у наведеним казама (срез) припреми 45.500 ока проса, да се то пренесе и смести у амбаре тврђаве:

„Ви капетани и аге уложите труд да се наведена чува за одбрану; нек ни једна ока не пропадне и немојте пождерати

¹⁷ Селце је место недалеко од Скадра, одакле су досељени Клименте у Рожаје, могуће 1696. г. Њихови потомци су Нокићи.

¹⁸ Новопазарски сицил, св. I, док. 49 и 50, стр. 46 и 47.

¹⁹ Новопазарски зборник, св. I, док. 44, стр. 36.

²⁰ Новопазарски зборник, св. II, док. 4, стр. 6 од 19. III 1768.

²¹ Новопазарски зборник, св. II, док. 5, стр. 6 од 19. III 1768.

²² Новопазарски зборник, св. II, док. 6, стр. 7 од 6. III 1768.

ништа... Поступите по царској наредби и добро се чувајте од супротних...“²³

Када се анализирају документа Новопазарског сицила, да-та само за неколико година (1765, 1766. 1767 и 1768), може се стећи слика о времену које карактеришу: отказивање послушности, неиспуњавање пореских обавеза, избегавања војне обавезе, немири, одметништва и буна, што је у целини давало слику једне анархичне ситуације. Овом приликом учињен је покушај да се да слика тога у Бихору и рожајско-пештерском крају, али је слично, да не кажемо баш исто, стање било и у другим крајевима на Балкану и Анадолији, о чему има доста историјских података. То је време владавине султана Мустафа III (1757—1774), карактеристично по бројним немирима широм царства. Султан је, у жељи да заведе мир и ред, често смењивао високе државне функционере. Многима од њих скидао је и главе, не само због непослушности него и због немогућности да испуне обавезе које су им повераване. Тако је 1763. године поставио за великог везира (председника министарског савета) Бахир Мустафа-пашу. Прве везиروه мере „најавиле су строгаћу, спасоносну у толико у колико је кажњавала тлачење и исцеђивање, а зауздала разбојништво и побуне“. Велики везир није стао на крај многим превирањима, не зато што није хтео него зато што објективно није могао, па је марта 1765. године смењен, послат привремено на Митилену, а тамо убрзо погубљен — одсечена глава донета му је у Цариград.

Судећи по подацима које нам је оставио аустријски историчар Јозеф фон Хамер, немирима је била захваћена веома много Црна Гора, и турске власти су баш ту предузимале крајње ригорозне мере против „непослушних“ Када је 18. октобра 1768. године постављен за кримског хана Русима омрзнати Крим Гирај, „при његовом свечаном уласку у сарај натакнута је четрдесет управо пристиглих глава из Црне Горе. Скупа с њима, послао је босански намесник Мехмед-паша један опћи поднесак житеља Црне Горе, у којем они признају свевласт великог падишаха, чија војска земљу пустоши, а житеље убија, најсветије се заклињу да ће изручити побуњиваче Стевана и Василија, ако би се они и даље међу њима појављивали, те гробом пророка крвљу Критсовом моле да поново буду примљени као подаци“.²⁴

Догађаји које смо навели из рожајско-бихорског краја, који први пут излазе на светло дана, прилог су и доказ о једном јако пољуљаном времену које нису могле стабилизирати ни тако ригорозне казненоекспедиционе мере које су турске власти предузимале. Очигледно је да за то тражена решења нису могла да се нађу ни широм царства.

²³ Новопазарски сицил. св. II, док. 20, стр. 25, од 11. 11. 1767.

²⁴ Јосиф вон Хаммер, *Историја турског (османског) царства*, књига 3, Загреб, 1979. године, стр. 222, 223 и 227. Превод: Неркез Смаилагић.

Бујурулдија босанског дивана, упућена 12. априла 1768. године, говори о немирима и одметништву широм Црне Горе и о ригорозним мерама које треба предузимати против одметника. Она у целини гласи:

„Мутеселиму Новог Пазара и мутесарифу санџака Призрен уваженом и цењеном Исмаил паши — срећа му трајала, кадијама Новог Пазара и Старог Влаха — знање им се увећало, првом међу славним и угледним капетану Новог Пазара и забиту Старог Влаха — слава им се увећала, поносу међу себи сличним и равним капетанима и агама Колашина, агама паланке Сјеница и свим агама и забитима — моћ им се увећала, наређује се следеће:

Пошто је прошло време зиме и приближило се време на црногорски одметници започну своје неваљалштине (неред) и наносење штете и разарања, па ако се појаве одметничке чете из Црне Горе, Подгорице и други одметници, без одлагања и сложено крените на њих и водите борбу с њима, не дозволите да се ико спаси него их убијајте, а њихове ствари и оружје нека узму као ратни плен они који су их побили. Оне који буду живи ухваћени оковати и отпремити, прљаве главе убијених послати. Трудите се ради примера другима и у том погледу шаље се ова ургентна бујурулдија дивана Босне. Акобогда када стигне нужно је било да на основу фермана који је о томе раније стигао изда ова бујурулдија и строга наредба вама кадијама каза у Херцеговини и капетанима тврђава и забитима.

На основу бујурулдије од раније и ове сада будите будни и спремни. Отворите очи и уши и где год се појаве одметници пре него што нанесу штету народу и путницима сложено на њих крените и борите се против њих. Ствари и оружје убијених нека буду плен исламских бораца. Од убијених узети главе и послати их на диван Босне. Трудите се за веру и султана праведног. За пример другима из дна душе и срца се трудите. Поступите према бујурулдији, а чувајте се аљковости и одуговлачења.

„Стигло 22. априла 1768. године“.⁶²

⁶² Новопазарски сицил из 1768. године, свеска II, док. 34, Архив Завичајног музеја у Новом Пазару.

Dr Ejup Mušović

IMPOTS ET REVOLTES A ROŽAJE ET BIHOR
DE 1765 — 1768

(R e s u m é)

Dans le protocole juridique de Novi Pazar récemment trouvé que l'on garde au Musée de Novi Pazar, traduit par Ahmed Aličić de Sarajevo, se trouvent assez de documents sur les impôts, les revoltes et les troubles et encore d'autres voeux de résistance envers les autorités turques — habitants de Trgovište (Rožaj) et de Bihor. Ces documents proviennent des années: 1765, 1766, 1767 et 1768. Juste en ce temps gouvernait le Sultan Mustafa IIIe (1757—1774) qui se distinguait par de plus en plus grands chargements d'impôts, par l'introduction des impôts spéciaux, par les demandes croissantes pour le service militaire et par les grands troubles dans l'Empire entier, ainsi que par les mesures rigoureuses afin de mettre en ordre la situation.

Les organisateurs des révoltes et des troubles contre les autorités turques dans la région de Bihor et de Rožaj étaient Klimente et Kuči qui étaient immigrés là au début du XVIIIe siècle. Ces actions étaient communes des dits habitants sans égard à l'origine religieuse ou ethnique. Afin de mettre à bout cette situation, le représentant du Sultan organisa en 1765 une conférence avec les chefs de Bihor et de Rožaj que furent obligés de prêter serment au Sultan à la fidélité, au maintien de l'ordre et de la paix et à l'accomplissement des obligations d'impôt. Les événements qui suivirent, montrèrent que les troubles après tout cela continuèrent.